

วารสารภูมิปัญญาท้องถิ่น

เทศบาลตำบลกุศุดแฮด

อำเภอกุดบากจังหวัดสกลนคร

ฉบับที่ 1 ประจำปี 2566

ส่งเสริมสนับสนุนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้คงอยู่สืบไป

ต่อยอดและพัฒนาให้เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

บ้านกุศเสด

จุดเด่นชุมชน:

บ้านกุศเสด หนึ่งในชุมชนท่องเที่ยวในแคมเปญ CEO LOVE LOCAL ของ ททท. หมู่บ้านที่มีชื่อเสียงด้านการผลิตผ้าข้อมคราม มีการรวมกลุ่มและได้รับการสนับสนุนในการส่งเสริมและพัฒนาการทำผ้าข้อมคราม และบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ

ที่อยู่: หมู่ที่ 4, 7, 9

หมู่บ้าน: กุศเสด

ตำบล/แขวง: กุศบาก

อำเภอ/เขต: กุศบาก

จังหวัด: สกลนคร

คำสำคัญ: ผ้าข้อมคราม, น้ำหมากเม่า, ผ้าฝ้ายเส้นมือ

ความเป็นมาของชื่อชุมชน:

มีเรื่องเล่าว่าภายหลังแยกตัวออกมาจากบ้านหนองนางเขื่อนฐานเดิมเพื่อหาหลักแหล่งที่ตั้งหมู่บ้านใหม่ พ่อเผ่าศรีมุกดาและพ่อเผ่าจำวงศ์ลา ผู้นำชาวบ้านได้เดินทางมาพบแหล่งน้ำที่มีฝูงเสด (แรด) อาศัยอยู่ เมื่อตกลงกันตั้งหมู่บ้านใหม่ ณ ที่แห่งนี้ จึงตั้งชื่อว่า "บ้านกุศเสด"

ประเภทชุมชน:

ชุมชนชนบท, ชุมชนชาติพันธุ์

จุดเด่นชุมชน:

บ้านกุศเสด หนึ่งในชุมชนท่องเที่ยวในแคมเปญ CEO LOVE LOCAL ของ ททท. หมู่บ้านที่มีชื่อเสียงด้านการผลิตผ้าข้อมคราม มีการรวมกลุ่มและได้รับการสนับสนุนในการส่งเสริมและพัฒนาการทำผ้าข้อมคราม และบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ

หมู่บ้าน: กุศเสด

ที่อยู่ (หมู่ที่, ถนน): หมู่ที่ 4, 7, 9

ตำบล/แขวง: กุศบาก

อำเภอ/เขต: กุศบาก

จังหวัด: สกลนคร

รหัสไปรษณีย์: 47180

ช่องทางการติดต่อ: วิชาหกิจชุมชนทอผ้าย้อนกรรมผ้าไหมบ้านกุดแฮด โทร. 08-9570-7427

ละติจูด: 17.05771158

ลองจิจูด: 103.8116679

เขตการปกครองส่วนท้องถิ่น: เทศบาลตำบลกุดแฮด

ความเป็นมา: ประวัติศาสตร์ชุมชน

บ้านกุดแฮดเป็นหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงที่มีขนาดใหญ่และมีประวัติความเป็นมายาวนาน ชาวกะเลิงที่บ้านกุดแฮดมีความทรงจำเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนและการอพยพย้ายถิ่นฐานแบบเดียวกัน คือบรรพบุรุษของชาวกะเลิงบ้านกุดแฮดได้อพยพมาจากเมืองมหาไชยกองแก้ว (ปัจจุบันอยู่ในแขวงคำม่วน ประเทศลาว) โดยสันนิษฐานถึงสาเหตุและช่วงเวลาในการย้ายถิ่นฐานเดินทางข้ามแม่น้ำโขงมายังเมืองสกลนครไว้ 2 ช่วงเวลา คือ เหตุการณ์ปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 และเหตุการณ์ปราบฮ่อในสมัยรัชกาลที่ 5 ช่วงเวลาในการย้ายถิ่นฐานของชาวกะเลิงเข้ามาที่บ้านกุดแฮด อาจจะอยู่ในช่วงสมัยของพระยาประจันตประเทศธานี (โง่นคำ) เจ้าเมืองสกลนคร มีพ่อเต่าศรีมุกดาและพ่อเต่าจำวงศ์ลา เป็นผู้นำพาญาติพี่น้องประมาณ 10 ครอบครัว อพยพมาจากดินโพธิ์สามต้น (ปัจจุบันคือ ตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร) เมืองสกลนคร เริ่มแรกนั้นได้ตั้งถิ่นฐานร่วมกับชาวกะเลิงกลุ่มอื่นที่บ้านหนองหางแซ่ เป็นหนองที่อยู่ใกล้กับบริเวณบ้านหนองสะโน ตำบลนาม่อง อำเภอกุดบากในปัจจุบัน หลังจากนั้นได้เกิดโรคห่าระบาด ทำให้ชาวกะเลิงบ้านหนองหางแซ่ตัดสินใจแยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐาน และได้แบ่งมูลหรือมรดกกัน โดยได้แบ่งออกเป็น 3 บ้าน ได้แก่ บ้านหนองสะโน ได้รับมือง บ้านโพนงาม ได้รับคลองเพน บ้านกุดแฮดได้โป่ง ซึ่งทั้งสามหมู่บ้านนี้ยังคงอยู่ในเขตของอำเภอกุดบาก โดยภายหลังออกมาจากบ้านหนองหางแซ่ พ่อเต่าศรีมุกดาและพ่อเต่าจำวงศ์ลาได้เดินทางมาพบแหล่งน้ำที่มีฝูงแรดอาศัยอยู่ ขณะนั้นฝูงแรดกำลังนั่งแช่หลักโคลนอยู่ในแหล่งน้ำ ด้วยเหตุนี้จึงได้เป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านว่า “กุดแฮด”

โครงสร้างทางสังคม: องค์กรชุมชนและกลุ่มอาชีพ

การประกอบอาชีพ

ชาวบ้านกุดแฮดมีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ มีการพึ่งพาอาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติในการดำรงชีวิตสูง มีการตั้งที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำ ใกล้ป่า ภูเขา และอยู่บนพื้นที่ราบ ทั้งหมดนี้เพื่อวัตถุประสงค์ให้เอื้อต่อการทำการเกษตรแบบยังชีพที่มุ่งเน้นการดำรงชีวิตและการเอาชีวิตรอด เนื่องจากประชาชนในชุมชนประกอบอาชีพเกี่ยวกับเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ เช่น ทำนา ซึ่งทำกันทุกหลังคาเรือน โดยปกติจะทำเพียงปีละ 1 ครั้ง พันธุ์ข้าวที่ปลูกจะเป็นพันธุ์ข้าวเหนียวพื้นบ้าน คือ พันธุ์ข้าวค้อ ทั้งนี้ ยังมีทำไร่ควบคู่ไปกับทำนา ส่วนใหญ่จะทำไร่มันสำปะหลัง ไร่อ้อยบ้างเล็กน้อย ทำสวน เช่น หวาย กล้วย หมากเฒ่า รวมถึงการหาของป่า

(ผักหวาน หน่อไม้ แมงแขง ฯลฯ) ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป

อีกหนึ่งอาชีพที่ชาวบ้านกุดแฮดนิยมทำคืออาชีพทอผ้า ชาวบ้านมักนิยมปลูกฝ้าย และนำมาทอเป็นเสื้อผ้า ย้อมครามทอมือ ผ้าย้อมครามของบ้านกุดแฮดจึงมีความเป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอกตัวตนของคนในชุมชนที่สร้างรายได้เลี้ยงดูชาวกะเลิงบ้านกุดแฮดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

อนึ่ง บ้านกุดแฮดยังนับได้ว่าเป็นชุมชนท่องเที่ยวอันใหม่ของจังหวัดสกลนคร เนื่องจากปัจจุบันบ้านกุดแฮดเป็นหนึ่งในชุมชนท่องเที่ยวที่เข้าร่วมแคมเปญ CEO LOVE LOCAL ของทาง ททท. มีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน และโดดเด่นด้วยสินค้าบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ GI (Geographical Indications VILLAGE) ซึ่งทุกขั้นตอนในกระบวนการผลิตสินค้า GI ของชุมชนจึงถูกเชื่อมโยงเพื่อสร้างเรื่องราวความน่าสนใจ และต่อยอดพัฒนาแหล่งผลิตให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังมีโฮมสเตย์ชุมชนที่สร้างแบบไทกะเลิงแท้ ๆ ลักษณะเป็นเรือนไม้จริงยกพื้นสูง โปร่ง ชานกว้าง ในอดีตใช้เป็นลานอีดและปั่นฝ้าย มีเรือนครัวเล็ก ๆ แยกออกมา ซึ่งการเข้าพักโฮมสเตย์ในชุมชนที่บริหารจัดการโดยชาวบ้าน จะช่วยเติมเต็มประสบการณ์ให้การท่องเที่ยวสัมผัสและเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านกุดแฮดเกิดความน่าประทับใจมากยิ่งขึ้น

ผลิตภัณฑ์ชุมชน

- ผ้าฝ้ายเงินมือย้อมครามรูปแบบต่าง ๆ เช่น เสื้อย้อมคราม ผ้าซิ่นย้อมคราม ผ้าซิ่นย้อมคราม ผ้าไหมซิ่นย้อมคราม
- น้ำหมากเม่า เบอรัร์พื้นบ้านสีแดงฉ่ำ รสหวานอมเปรี้ยวเจือฝาดเล็กน้อย มีวิตามินซีสูง และสารต้านอนุมูลอิสระ เป็นผลิตภัณฑ์ GI (Geographical Indications VILLAGE) คุณภาพสูงของจังหวัดสกลนคร

การรวมกลุ่มชุมชน

- กลุ่มจุ่มทางการเกษตร
- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการเกษตร
- กลุ่มฉาบปทกิจ
- กลุ่มสระน้ำ
- กลุ่มแปรรูปอาหาร
- กลุ่มย้อมคราม
- กลุ่มแม่บ้านบ้านกุดแฮด
- กลุ่มออมทรัพย์บ้านกุดแฮด
- กลุ่มเด็กฮักถิ่นบ้านกุดแฮด

OTOP จากภูมิปัญญา ผ้าข้อมครามบ้านกุดแฮด

ชาวบ้านกุดแฮดมีภูมิปัญญาในการย้อมผ้าด้วยวิธีธรรมชาติ และมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นซึ่งสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ด้วยเหตุนี้ผ้าข้อมครามของบ้านกุดแฮดจึงมีเอกลักษณ์ที่บ่งบอกตัวตนของคนในชุมชน ผ้าข้อมครามบ้านกุดแฮดเป็นผ้าทอที่ถูกสร้างสรรค์และใช้ประโยชน์จากต้นครามที่พบเห็นได้ทั่วไปในชุมชน นำใบครามมาแช่น้ำเพื่อทำน้ำครามสำหรับย้อมเส้นด้าย มีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์อันเป็นลวดลายธรรมชาติที่แสดงถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่าย จนเป็นจุดเด่นของผ้าข้อมครามบ้านกุดแฮด ที่ทำมาจากฝ้ายแท้ ย้อมครามแบบธรรมชาติ โดยเส้นใยธรรมชาติจะมีความหนา เมื่อนำมาทอผ้าจะทำให้เนื้อผ้าระบายอากาศได้ดี โดยเสน่ห์ของผ้าข้อมคราม คือ สามารถป้องกันยูวี มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ ซึ่งกลิ่นนี้ยังป้องกันยุงได้ด้วย เนื้อผ้านุ่ม สวมใส่สบาย อากาศหนาวใส่แล้วอุ่น อากาศร้อนใส่แล้วเย็น

ปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์ "ผ้าข้อมคราม" สินค้าแฮนด์เมดที่สืบสานจากภูมิปัญญาของกลุ่มชาวบ้านกุดแฮด ได้รับความนิยมอย่างมากจากชาวญี่ปุ่นและยุโรป ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) หรือ สวพ. ที่ปัจจุบันกลายเป็นผลิตภัณฑ์ทำเงินให้แก่คนในชุมชน ควบคู่ไปกับการดูแลรักษาฟื้นฟูทรัพยากรชีวภาพไปพร้อม ๆ กัน

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลกุตแฮด

1 ด้านเกษตรกรรม

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นางก่องศรี จำวงศ์ลา

อายุ

ปีเกิด

ที่อยู่

บ้านเลขที่ 98 หมู่ 7 บ้านกุตแฮด

ต.กุตบาก อ.กุตบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด การปลูกต้นคราม การย้อมคราม

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นางคำ สหชัย

อายุ 71 ปี

ปีเกิด เกิด พ.ศ. 2485

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 105/2 หมู่ 4 บ้านกุตแฮด

ต.กุตบาก อ.กุตบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด การปลูกต้นคราม การย้อมคราม

2.ด้านหัตถกรรม

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นายสมร ศรีมุกดา

อายุ 67 ปี

ปีเกิด เกิด 10 ก.ย. พ.ศ. 2489

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 10/1 หมู่ 7 บ้านกุดแฮด
ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด จักสานจากคล้า ไม้ไผ่

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นางนิริฎ หมั่นตั้งใจ

อายุ 47 ปี

ปีเกิด เกิด 11 สิงหาคม พ.ศ. 2509

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 10/1 หมู่ 9 บ้านกุดแฮด
ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด จักสานจากคล้า ไม้ไผ่

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นางก่องศรี จำวงศ์ลา

อายุ

ปีเกิด

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 98 หมู่ 7 บ้านกุดแฮด
ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด การย้อมคราม

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นายไว ศรีมุกดา

อายุ 68 ปี

ปีเกิด พ.ศ. 2488

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 142 หมู่ 9 บ้านกุดแสด
ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด จักสานจากคล้า ไม้ไผ่

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นายสีทอง ศรีมุกดา

อายุ 63 ปี

ปีเกิด พ.ศ. 2493

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 53 หมู่ 9 บ้านกุดแสด
ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด จักสานจากคล้า ไม้ไผ่

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นายดั่งทอง ศรีมุกดา

อายุ 70 ปี

ปีเกิด พ.ศ. 2486

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 58/1 หมู่ 9 บ้านกุดแสด
ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด จักสานจากคล้า ไม้ไผ่

3.ด้านการแพทย์แผนไทย

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นายทองจันทร์ ศรีมุกดา

อายุ 65 ปี

ปีเกิด เกิด พ.ศ. 2491

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 184 หมู่ 4 บ้านกุดแฮด
ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

4.ด้านจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นายรัช จำวงศ์ลา

อายุ 69 ปี

ปีเกิด เกิดวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2487

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 3/1 หมู่ 9 บ้านกุดแฮด
ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นายณอมจิต โฉแก้วเขียว

อายุ 49 ปี

ปีเกิด พ.ศ. 2507

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 98 หมู่ 7 บ้านกุดแฮด
ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นายโสภณ จำวงศ์ลา

อายุ 61 ปี

ปีเกิด 15 กันยายน พ.ศ. 2495

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 161 หมู่ 9 บ้านกุดแฮด
ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด เดินป่าสำรวจป่า

นายณอมจิต โฉแก้วเขียว นายโสภณ จำวงศ์ลา

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นายเกียรติก้อง จำวงศ์ลา

อายุ 55 ปี

ปีเกิด เกิด 10 มีนาคม พ.ศ. 2502

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 132 หมู่ 9 บ้านกุดแฮด
ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด เดินป่าสำรวจป่า

5. ด้านศิลปกรรม

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นายชาลี ศรีมุกดา

อายุ

ปีเกิด

ที่อยู่

บ้านกุดแฮด ต.กุดบาก อ.กุดบาก

จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด ด้านตีกลอง

6. ด้านภาษาและวรรณกรรม (เผ่ากะเลิง)

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นายเลิง ศรีมุกดา

อายุ 81 ปี

ปีเกิด พ.ศ. 2475

ที่อยู่

บ้านเลขที่ 129 หมู่ 4 บ้านกุดแฮด

ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด

ด้านประเพณีและความเชื่อ (เจ้าจำ
คือ ผู้ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับปู่ตา)

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นายประเสริฐชัย ศรีมุกดา

อายุ 53 ปี

ปีเกิด วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2503

ที่อยู่

บ้านเลขที่ 247 หมู่ 9 บ้านกุดแฮด

ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด

ด้านประเพณีและความเชื่อ (ผู้ช่วย
เจ้าจำ คือ ผู้ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสาร
กับปู่ตา)

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นายวิรัตน์ ศรีมุกดา

อายุ 68 ปี

ปีเกิด เกิด พ.ศ. 2488

ที่อยู่

บ้านเลขที่ 113 หมู่ 7 บ้านกุดแฮด

ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด

ด้านประเพณีและความเชื่อ (ผู้ช่วย
เจ้าจำ คือ ผู้ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสาร
กับปู่ตา)

7.ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นายทองจันทร์ ศรีมุกดา

อายุ 65 ปี

ปีเกิด เกิด พ.ศ. 2491

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 184 หมู่ 4 บ้านกุดแฮด
ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด ด้านประเพณีและความเชื่อ (ผู้ช่วย
เจ้าจำ คือ ผู้ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสาร
กับปู่ตา)

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นางคำ สหชัย

อายุ 71 ปี

ปีเกิด เกิด พ.ศ. 2485

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 105/2 หมู่ 4 บ้านกุดแฮด
ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด ด้านประเพณีและความเชื่อ (หมก
เหยา คือ รักษาคนด้วยวิธีทางจิต
วิญญาณ)

รูปภาพ/รายละเอียด

ชื่อ/นามสกุล นางเปลี่ยนศรี โค้งน

อายุ 62 ปี

ปีเกิด เกิด 27 พ.ค. 2494

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 93/5 หมู่ 7 บ้านกุดแฮด
ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สาขาที่ถนัด ด้านประเพณีและความเชื่อ (หมก
เหยา คือ รักษาคนด้วยวิธีทางจิต
วิญญาณ)